CRIZA ENERGETICĂ DIN PERSPECTIVA ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ: PROVOCĂRI ŞI SOLUŢII

Ruslan GRAUR,

masterand, anul II, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327:620.9(478):339.923:061.1UE E-mail: ruslangraur26@gmail.com

The research analyses the history of the Republic of Moldova's energy crises in the context of the global energy problem, demonstrating how the historical dependence on Russia was geopolitically instrumentalized. The 2021-2025 shock acted as a catalyst, contributing to a paradigm shift. With the essential support of the European Union, Moldova responded proactively by diversifying its energy sources and gradually synchronizing with European networks, transforming a major vulnerability into an opportunity for consolidating its independence and accelerating European integration.

Prezenta cercetare analizează criza energetică din Republica Moldova ca un fenomen multidimensional, cu rădăcini adânci în istoria post-sovietică și cu implicații profunde pentru securitatea națională, dezvoltarea economică și, în mod crucial, pentru parcursul de aderare la Uniunea Europeană. Deși vulnerabilitatea energetică structurală a reprezentat un obstacol major și un instrument de presiune geopolitică externă, criza energetică din perioada 2021-2025 a funcționat ca un catalizator, contribuind la o schimbare de paradigmă și accelerând în mod decisiv decuplarea de dependențele istorice și cuplarea strategică în spațiul energetic european.

Analiza istorică din cadrul tezei relevă faptul că securitatea energetică a Republicii Moldova a fost constant subminată de o dependență totală de surse externe, în special de gazele naturale din Federația Rusă. Această realitate nu a fost doar o constrângere economică, ci a fost sistematic exploatată de Moscova ca armă politică pentru a-și promova interesele în regiune și a limita exercițiul suveranității Chișinăului.

De la obținerea independenței, un șir de crize energetice au punctat această vulnerabilitate:

Criza anilor '90. În contextul destrămării URSS, al hiperinflației și al războiului din 1992, Chișinăul a pierdut controlul asupra infrastructurii cheie de transport al gazelor naturale, localizată preponderent în regiunea transnistreană. Această perioadă a fost marcată de deficite severe, deconectări de energie electrică și a pus bazele problemei datoriilor la gazele naturale, care va fi ulterior exploatată constant [1].

Criza din 1998. Pe fondul crizei financiare din Rusia, livrările de gaze naturale au fost din nou stopate, generând întreruperi de electricitate de până la 14 ore pe zi.

Această criză a consolidat influența Gazprom, care și-a majorat participația în SA „Moldovagaz" sub pretextul stingerii datoriilor, un proces marcat de critici privind subevaluarea activelor energetice moldovenești [2].

Crizele din 2006 și 2009. Aceste evenimente au demonstrat utilizarea deschisă a *„diplomației gazului"*. În 2006, ca răspuns la orientarea pro-europeană a Chișinăului, Gazprom a dublat brusc prețul la gazele naturale și a suspendat livrările. [3] În 2009, disputa ruso-ucraineană privind tranzitul a lăsat Republica Moldova, alături de alte țări din Balcani, fără gaze naturale în plină iarnă.

Experiența anilor anteriori demonstrează cum dependența energetică a fost transformată într-un instrument de șantaj, un avertisment constant care, din păcate, nu a fost urmat de măsuri decisive pentru consolidarea securității energetice de către guvernările anterioare.

Criza energetică declanșată în 2021 și intensificată de invazia pe scară largă a Rusiei în Ucraina a reprezentat cea mai severă provocare energetică din istoria Republicii Moldova. Aceasta a culminat cu acțiuni deliberate din partea Gazprom, precum reducerea volumelor de gaze naturale livrate în 2022. [4] Punctul culminant a fost atins la 1 ianuarie 2025, odată cu expirarea contractului de tranzit al gazelor naturale prin Ucraina, eveniment care a dus la sistarea livrărilor de gaze naturale (gratuite) în regiunea transnistreană.

În mod paradoxal, acest eveniment a acționat ca un catalizator pentru o schimbare în abordarea Chișinăului. Spre deosebire de răspunsurile pasive din trecut, perioada recentă a fost marcată de o serie de acțiuni proactive și strategice:

1. Pentru prima dată în istoria sa, malul drept al Nistrului a început să se aprovizioneze cu volume semnificative de gaze naturale din surse alternative europene, utilizând conducta Iași-Ungheni-Chișinău și fluxul revers pe conducta Trans-Balcanică. Compania de stat Energocom a devenit un actor activ pe piața europeană;
2. O măsură istorică a fost sincronizarea de urgență a sistemului electroenergetic al Republicii Moldova, alături de cel al Ucrainei, cu rețeaua europeană ENTSO-E (Rețeaua Europeană a Operatorilor de Sisteme de Transport pentru Electricitate) în martie 2022. Acest pas a oferit o alternativă dependenței de energie electrică produsă în regiunea transnistreană și a permis importuri stabile din România și alte țări UE.
3. Guvernul a adoptat un cadru de reglementare pentru situații excepționale (HG 728/2024, HG 820/2024), pentru prima dată, a creat rezerve strategice de gaze naturale înainte de sezonul de încălzire, precum și alte acțiuni importante care se regăsesc în *Planul de măsuri pentru pregătirea de sezonul de încălzire*, care este aprobat anual începând cu 2022 [4].

Aceste acțiuni, deși au implicat costuri economice și sociale semnificative pe termen scurt, au marcat începutul unei decuplări reale de dependența istorică și au pus bazele unei noi arhitecturi de securitate energetică.

Procesul de transformare a sectorului energetic moldovenesc a fost susținut în mod decisiv de Uniunea Europeană, care a acționat ca un partener strategic esențial.

Începând din octombrie 2021, UE a mobilizat un sprijin de peste 1,09 miliarde de euro sub formă de granturi și împrumuturi, inclusiv sprijin bugetar direct pentru atenuarea impactului prețurilor și pachete de urgență pentru gestionarea crizei din regiunea transnistreană [5]. În plus, a fost lansată o Strategie cuprinzătoare UE-Moldova pentru independență energetică, cu un sprijin total de 250 de milioane de euro pentru anul 2025, alături de asistență tehnică și includerea Moldovei în platformele comune de achiziții.

În pofida acestor progrese remarcabile, persistă și unele provocări. Consolidarea pe termen lung a securității energetice și succesul parcursului de aderare la UE depind de gradul de realizare a următoarele acțiuni:

Finalizarea Infrastructurii Strategice. Proiectele cheie de interconectare electrică cu România – Linia Electrică Aeriană (LEA) 400 kV Vulcănești-Chișinău, LEA 400 kV Suceava-Bălți și LEA 400 kV Strășeni-Gutinaș – sunt vitale și trebuie implementate fără întârzieri pentru a asigura independența operațională a sistemului electroenergetic [6]. De asemenea, acestea vin la pachet cu modernizarea sistemului de transport al gazelor naturale.

Accelerarea Tranziției Verzi. Atingerea țintelor ambițioase din Planul național integrat privind energia și clima (PNIEC) privind energia regenerabilă (30% din consumul final până în 2030) și eficiența energetică este crucială nu doar pentru decarbonizare, ci și pentru reducerea dependenței de importuri. Progresele din ultimii ani sunt încurajatoare, capacitatea SER (Surse Energetice Regenerabile) atingând peste 600 MW în 2025 [7], dar necesită investiții continue în producție și în soluții de stocare (BESS).

Gestionarea Chestiunii Transnistrene. Situația energetică din regiunea transnistreană rămâne o dilemă majoră. Deși Chișinăul are unele instrumente la dispoziție, influența Rusiei continuă să fie menținută prin finanțări indirecte. Este nevoie de o abordare clară și hotărâtă, care să lege tranzitul energetic de respectarea drepturilor omului și de progresele în procesul de reintegrare.

Combaterea Războiului Hibrid. Vulnerabilitățile energetice continuă să fie exploatate prin campanii intense de dezinformare și propagandă, menite să submineze încrederea în parcursul european și să destabilizeze societatea. Consolidarea capacităților de comunicare strategică și creșterea rezilienței societale sunt esențiale, mai ales în contextul alegerilor parlamentare din 28 septembrie.

În concluzie, criza energetică din ultimii ani a reprezentat un test de reziliență, dar și un punct de cotitură istoric. A dus la abandonarea unei paradigme a pasivității și a dependenței și a impulsionat acțiuni concrete, decisive, spre independența energetică, cuplată de spațiul valoric și funcțional al Uniunii Europene. Progresele înregistrate în diversificarea surselor, dezvoltarea infrastructurii și alinierea legislativă sunt importante și oferă o direcție clară pentru viitor. Această experiență, nu doar că redefinește viitorul energetic al Republicii Moldova, ci oferă și un studiu de caz relevant despre modul în care o criză profundă poate deveni catalizatorul consolidării suveranității și al unei realinieri geopolitice ireversibile.

Succesul pe termen lung al acestei transformări va depinde, însă, de capacitatea de a menține ritmul reformelor, de a asigura o guvernanță transparentă și eficientă în sectorul energetic, de a atrage investițiile necesare în infrastructură și tehnologii noi, și fortificarea rezilienței naționale pentru a face față șocurilor externe. Transformarea crizei într-o oportunitate de modernizare și de consolidare a suveranității și securității naționale este obiectivul fundamental, iar direcția, deși anevoioasă, este clar conturată.

Referințe:

1. Preașcă D. Cum au trecut moldovenii crizele anilor '90. Moldova.org, https://www.moldova.org/cum-au-trecutmoldovenii-crizele-anilor-90/ (vizitat 14.04.2025).
2. Basiul V. 1998: Prăbușirea leului provocată de dependența de Rusia. Radio Europa Liberă Moldova, 8 august 2016. https://moldova.europalibera.org/a/27902654.html (vizitat 24.04.2025).
3. Nigai B. Explicăm: Cum a folosit Rusia energia pentru a șantaja Republica Moldova. Radio Moldova, 21 ianuarie 2025. https://radiomoldova.md/p/46311/explicam--cum-a-folosit-rusia-energia-pentru-a-santaja-republica-moldova (vizitat 14.04.2025).
4. Zaharov I., Bogatiuc C. From Crisis to Catalyst: The Impact of Russia's War on Moldova's Domestic and Foreign Policies. PONARS Eurasia, May 29, 2024. https://www.ponarseurasia.org/from-crisis-to-catalyst-the-impact-ofrussias-war-on-moldovas-domestic-and-foreign-policies/ (vizitat 13.04.2025).
5. European Commission. EU Comprehensive Strategy for Energy. Press Release IP/25/403, February 3, 2025. European Commission Press Corner. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_403 (vizitat 14.04.2025).
6. Ministry of Energy of the Republic of Moldova. Republic of Moldova to Receive European Grant for Power Grid Interconnection with Romania. energie.gov.md, April 29, 2025. https://www.energie.gov.md/en/content/republicmoldova-receive-european-grant-power-grid-interconnection-romania (vizitat 05.05.2025).
7. Ministerul Energiei al Republicii Moldova. Republica Moldova a triplat capacitatea de generare a energiei din surse fotovoltaice în acest an. energie.gov.md, 16 decembrie 2024. https://www.energie.gov.md/ro/node/44786 (vizitat 08.05.2025).
8. Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Rezultatele unei operațiuni complexe desfășurate de către SIS, în contextul războiului hibrid. SIS.md, 3 noiembrie 2023. https://sis.md/ro/content/rezultatele-uneiopera%C8%9Biuni-complexe-desf%C4%83%C8%99 urate-de-c%C4%83tre-sis-%C3%AEn-contextulr %C4%83zboiului-hibrid (vizitat 10.05.2025).

Recomandat

***Grigore VASILESCU,** dr. hab., prof. univ.*